

Проф. др Мирослав Пешић*

Филозофски факултет Универзитета у Нишу

Бојан Панић, докторанд*

Филозофски факултет Универзитета у Нишу

ЗАНИМАЊА И ПОРЕКЛО СТАНОВНИШТВА ВАРОШИ КРУШЕВЦА ПРЕМА ПОПИСУ ИЗ 1884. ГОДИНЕ

Апстракт: У раду је дат осврт на раст броја становника и домова вароши Крушевца у периоду након ослобођења од Турака до 80-их година 19. века. Главни део рада садржи табеларно приказана занимања и место рођења становника вароши Крушевца урађених на основу пописа становништва из 1884. године. Пошто попис вароши Крушевца из 1884. године није у потпуности сачуван у Државном архиву Србије, у табелама није приказан број људи који се баве одређеним занимањем или број људи рођених ван Кнежевине/Краљевине Србије, већ је дат попис занимања и порекла приказан према учесталости појављивања. Рад је писан на основу необјављених и објављених извора и релевантне литературе.

Кључне речи: Крушевац, становништво, турска власт, попис, Краљевина Србија

Након ослобођења Крушевца од Турака дошло је до насељавања Крушевачког округа српским становништвом са простора Старе Србије, Црне Горе, Херцеговине, али и из суседних места, превенствено села која су припадала Јагодинском округу и из места која су и даље била под турском влашћу: Ниш, Пирот, Врање, Лесковац, Топлица. Раст броја досељеника у периоду од 1833. до 1837. године последица је распродаје имања исељених Турака и политике кнеза Милоша која је имала за циљ насељавање новоослобођених крајева. Досељено становништво је било у почетку ослобођено плаћања пореза, што је у великој мери допринело насељавању.¹ Основни разлози којима се кнез Милош руководио примајући

* miroslav.pesic@filfak.ni.ac.rs

** bojanscp@gmail.com

¹ Милан Милошевић, Бојан Панић, Ана Филиповић, *Историја Крушевца током шест и по векова, са одабраним историјским изворима*, Крушевац, 2021, 43; Урош Шешум, *Насељавање Крушевца 1832-1839*, у: Капија Поморавља у духовној историји српског народа, Својново-Крушевац 2017, 117 (=У. Шешум, *Насељавање Крушевца*); Мајкл Паларе, *Балканске привреде око 1800. до 1914. године, Еволуција без развоја*, Београд 2010, 184.

бегунце из Турске били су економске и војничке природе. Досељеницима је кнез, нарочито у пограничним пределима, сем давања на коришћење бивших турских имања, уступао и алије, ненасељене спахијске земље, а у недостатку ових насељавао их је на атаре појединих села, ослобађао их према приликама за годину или две од плаћања пореза, и у случају потребе давао им грађу или храну као позајмицу. Крчењем шума, досељеници су, као и староседеоци накнадно долазили до обрадивих површина.² В. Стојанчевић наводи, поводом насељавања становништва из Турске у Србију, да су у Крушевачком округу они сачињавали неку врсту живе војне границе према увек немирном и осионом арбанашком становништву у суседној Топлици.³

Према попису становништва након ослобођења Крушевца, објављеном 1834. године, забележено је у Крушевцу 159 кућа заједно са 23 старешине домаћинстава из старих граница и најмање 12 досељених из Турске након ослобођења 1833. године. Коншкрипциони тефтер из 1837. године бележи 267 домова. Након пресељења града на брдо изнад, формирања чаршије и дућана смањило се број новонасељених у Крушевцу. Тако је 1839. године у Крушевцу евидентирано 270 кућа.⁴

Процес раста броја становника Крушевачког округа прекинула је епидемија колере 1839. и 1840. године, која се поновила и 1849. године. И поред тога, број становника Крушевца у периоду од 1837. до 1859. године је удвостручен. У овом периоду урбанизације и социјално-економског развоја вароши Крушевца, од околних села формирала су се приградска насеља: Бивоље, Лазарица, Читлук, Мудраковац, Дедина, Головоде.⁵ Број становника вароши Крушевца 1859. године је износио 2.557, што је увећање у односу на 1834. годину, када је имао 1163 за 1394 човека.⁶ Већ 1859. године у вароши Крушевцу уписано је 859 кућа и 1414 мушкараца и 1205 жена,⁷ а 1866. године варош Крушевац бројао је 3159 становника.⁸ Према

² Владимир Стојанчевић, *Кнез Милош и Источна Србија 1833-1838*, Београд 1957, 167 (=Владимир Стојанчевић, *Кнез Милош и Источна Србија*); Милош Јагодић, *Насељавање Кнежевине Србије 1861-1880*, Београд 2004, 26-27.

³ Владимир Стојанчевић, *Кнез Милош и Источна Србија*, 169.

⁴ Државни Архив Србије, Главно казначејство, Коншкрипциони протокол, Крушевачки округ, Крушевачки срез, 1837. година, ролна бр. 30; У. Шешум, *Насељавање Крушевца*, 116-117; Бранко Перуничкић, *Крушевац у једном веку 1815-1915*, Крушевац 1971, 27; 30.

⁵ М. Милошевић и др., *нав. дело*, 43-44.

⁶ *Државопис Србије*, свеска I, Београд 1863, 92; Лепосава Цвијетић, *Попис становништва и имовине у Србији 1834. године*, Мешовита грађа (Miscellanea), књ.13, Београд 1984, 48.

⁷ Б. Перуничкић, *нав. дело*, 753. Тада је посебно пописана Лазарица која има 93 куће, 207 мушкараца и 201 жену. Исто, 761.

⁸ *Државопис Србије*, свеска XII, Београд 1883, 6. Милан Ђ. Милићевић, *Кнежевина Србија*, књ. II, Београд 1876, 760.

попису из 1874. године у Крушевцу са Лазарицом живео је 4271 становник и било уписано 953 кућа.⁹

Табела 1: Број становника и домова вароши Крушевца од 1834. до 1874. године

Година	Број домова	Број становника
1834.	159	1163
1837.	267	/
1839.	270	/
1859.	859	2619
1866.	887	3159
1874.	953	4271

Попис вароши Крушевца из 1884. године завршен је 20. октобра 1884. године. Обухватао је мушкарце, жене, децу, слуге, удовице. У вароши Крушевац живело је 2855 мушкараца и 2291 жена. Од тога је 1589 мушкараца било писмено и 639 жена. Председник комисије за варош Крушевац био је Радомир Тијанић.¹⁰ Варош Крушевац тада је имао 1217 домова и 5146 становника.¹¹

Крушевачки округ, према попису из 1884. године, чинили су: Кознички срез (9.794 становника), Крушевачки срез (15.384 становника), Трстенички срез (13.953).¹²

Крушевачки округ према том попису насељавало је: 10 Арнаута, 4 Бугарина, 175 Грка, 6 Јевреја, 1 Италијан, 1 Турчин, 1 Хрват, 590 Рома (Циганина), 11 Цинцара, 2 Мађара, 11 Немаца, 3 Пољака, 3 Румуна, 3 Словака, 4 Чеха¹³, што даје укупно: 825 странаца (туђе народности). Укупно становника Срба: 81.637, а са странцима 82.472. Од тога је 41.494

⁹ *Државопис Србије*, свеска IX, Београд 1879, 60. Тада су посебно уписивана села, која ће касније постати приградска насеља, као што су: Бивоље, Паруновац, Дедина, Мудраковац. Исто, 66-67; Према попису становништва из 1874. године број становника Крушевачког оркуга износио је 77.103. *Државопис Србије*, свеска XVI, Попис људства у Краљевини Србији 1884. године, Београд 1889, XXXVIII (=Државопис Србије, свеска XVI).

¹⁰ Државни архив Србије, Пописне књиге, Крушевачки округ, Крушевачки срез, варош Крушевац 1885. година, ролна 68.

¹¹ Видосава Стојанчевић, *Етничке и културне карактеристике Крушевца и крушевачких приградских насеља 1833-1983. године*, у: Крушевачки зборник, књ. 1, Крушевац 1984, 301 (=Видосава Стојанчевић, *Етничке и културне карактеристике Крушевца*).

¹² *Државопис Србије*, свеска XVI, 66-78.

¹³ Најпознатији Чех који је живео и радио у Крушевцу био је Франц Винтер, столар (уписан у попису под бр. 767)

мушкараца и 40.143 жена.¹⁴ У самој вароши Крушевац пописано је 366 становника „туђе народности“.¹⁵

Након пописа из 1884. године закључује се да су посебан значај добила некадашња села која су постала варошка насеља, попут Паруновца, када се посебно интензивирала урбанизација и досељавање околног сеоског становништва, што је довело до ширења вароши.¹⁶

Табела 2: Занимања становништва вароши Крушевца према попису из 1884. године¹⁷

Р.Б.	Занимање
1.	Слуга
2.	Брак
3.	Тежак
4.	Надничар
5.	Трговац
6.	Ковач
7.	Касапин
8.	Абација (израђује сукнене гуње)
9.	Механиција ¹⁸
10.	Кафетија
11.	Кројач
12.	Цинтер
13.	Бакалин
14.	Бацтован
15.	Обућар
16.	Војник
17.	Столар
18.	Свирач
19.	Земљоделац
20.	Терзија (шије одећу)
21.	Пекар
22.	Дунђерин
23.	Судски практикант
24.	Потпоручник
25.	Пиљар
26.	Капетан
27.	Наредник
28.	Лончар
29.	Бојација
30.	Судски писар
31.	Дуванција
32.	Столар
33.	Рабаџија
34.	Кочијаш
35.	Поручник
36.	Шпикулант
37.	Ужар (израђује узице, ужа, уларе)

¹⁴ Државопис Србије, свеска XVI, 264-267.

¹⁵ Видосава Стојанчевић, *Етничке и културне карактеристике Крушевца*, 304.

¹⁶ Исто, 302.

¹⁷ Попис становништва вароши Крушевца из 1884. године није сачуван у потпуности, већ само у једном делу. Због тога у табели није приказан број људи који се баве тим занимањем, али су занимања поређена у табели према учесталости јављања.

¹⁸ Један од најбројнијих и најуноснијих заната био је механички. Радош Љушић, *Кнежевина Србија 1830-1839*, Београд 2004, 98.

38.	Мутавија (врећар)
39.	Учитељи ¹⁹
40.	Служитељ у болници
41.	Баруција
42.	Зилар
43.	Судија
44.	Бравар
45.	Поткивач
46.	Јорганција
47.	Адвокат
48.	Инжењер ²⁰
49.	Бунарција
50.	Инжињер
51.	Колар
52.	Пурчија (израђује бунде, капуте, шубаре)
53.	Ракијар
54.	Практикант
55.	Општински писар
56.	Начелнички писар
57.	Контролор
58.	Санитетски капетан
59.	Звонар
60.	Послужитељ
61.	Мајор
62.	Ракиција
63.	Марвени лекар (ветеринар)
64.	Судски секретар
65.	Рачуновођа
66.	Свећар
67.	Председник окружног суда ²¹
68.	Шећерција
69.	Гребенар
70.	Солар
71.	Кантарција
72.	Сарач (израђује седла)
73.	Практикант општински
74.	Окружни благајник
75.	Практикант благајне
76.	Свештеник ²²
77.	Бакон
78.	Окружни лекар ²³
79.	Бивши судија ²⁴
80.	Патролција
81.	Телеграфиста ²⁵

¹⁹ Посао учитеља у вароши Крушевцу 1884. године обављали су: Марија Радаковић из Бечкерекa; Јулка, кћерка Милунке Печићке, Јулијана Бањацинов (?) – рођена у Вршцу; Тома Тодоровић – отац му је рођен у Лесковцу, а за њега није наведено, јер је рођен у Крушевцу; Недељко П. Здравковић – стар 36. година, рођен у Кукљину; ДАС, ПК, Крушевачки округ, Крушевачки срез, варош Крушевац.

²⁰ Као инжењер уписан је Сава Браљинац.

²¹ Тадашњи председник Крушевачког окружног суда би је Сима Симић, родом из Београда.

²² Посао свештеника обављао је Стеван Петровић.

²³ Посао окружног лекара у вароши Крушевцу обављао је Ђура Гаврић, родом из Славоније.

²⁴ Максим Браљинац је означен као бивши судија.

²⁵ Године 1862. Крушевљани су тражили од Министарства унутрашњих дела дозволу да подигну телеграфску штацију, за шта је из државног буџета одобрено 48.109 гроша. М. Милошевић и др., *нав. дело*, 34.

82.	Крпач
83.	Бивши официр
84.	Берберин
85.	Опачар
86.	Срески писар
87.	Каменорезац
88.	Калаџија
89.	Седлар
90.	Калауз
91.	Руков. штел
92.	Казанџија
93.	Колачар
94.	Опанчар
95.	Редов
96.	Молер
97.	Срески писар
98.	Кувар у болници

19202122232425

Извор: ДАС, ПК, Крушевачки округ, Крушевачки срез, варош Крушевац.¹⁸

У попису становништва из 1884. године и њихових занимања наведено је и занимање помоћник начелника у пензији, као и пензионисани начелник.²⁶

Видимо да у Крушевцу према попису из 1884. године и даље постоји велики број занимања и заната као из прве половине 19. века. Приметно је да је са растом броја становника растао и број трговаца, занатлија, али и слугу. Под слугама су рачунати и они који су радили у механама, трговачким радњама и зато је велики број уписаних људи са тим занимањем. Већ крајем 19. и почетком 20. века дошло је до смањења традиционалних заната и њихова замена модерним, европским. Тако Станоје М. Мијатовић наводи да су почетком 20. века у Крушевцу постојале само две терзијске радње. Као узрок смањења наводи нагло напуштање српске народне ношње и њену замену страном.²⁷ Још већи утицај на промену структуре занатства имала је и индустријска производња која је полако добијала на замаху. Развој железнице утицао је да се смањи потреба за седларима (сарачима), затим фабричка производња пушака, ножева, отварање барутане у Крушевцу 1889. године. Овај процес је свакако дуго трајао, од краја XIX века и врхунац достигао у периоду између два светска рата.²⁸ Пораст становништва и повећање потрошње изискивали су већу производњу него што су пружали занати. Промена начина живота варошког становништва изазивала је потребу за бројнијим и јевтинијим индустријским производима. Велики значај за

²⁶ Павле Мутаџић, пензионисани начелник – има 67 година

²⁷ Станоје М. Мијатовић, *Занати и еснафи у Расини*, репринт издање књиге из 1928. године, приредио мр Слободан Симоновић, Крушевац, 2007, 43.

²⁸ Миодраг Вељковић, *Привредни преглед*, Крушевачки крај јуче и данас I, Крушевац 1961, 194-195.

слабљење заната и развој индустрије имала је изградња железничке мреже, али и миграције из села у градове.²⁹

Развој вароши Крушевца, али и целог Крушевачког округа довео је и до раста броја чиновника. Повећан је број писара, практиканата, запослених у болници, која је отворена у Крушевцу 1866. године.³⁰ Ромско становништво у Крушевацу бавило се ковачким занатом и свирањем. Грци и Македонци су најчешће држали механе.

Пораст трговине у шездесетим и раним седамдесетим годинама 19. века изложило је притиску производно занатство. Приходи од заната су се смањивали.³¹ Трговци су такође имали доста слугу, што је утицало на повећање број људи са тим занимањем у вароши.

Поред података о занимању, попис из 1884. године је занимљив по томе што можемо видети где је рођен највећи број становника Крушевца и одакле су досељени у Крушевац и Кнежевину /Краљевину Србију.

Попис извршен 1874. године забележио је да је у том периоду у вароши Крушевцу живело 85 становника рођених на простору Аустроугарске монархије, а 212 рођених у другим државама.³²

Табела 3: Место рођења становника вароши Крушевац према попису из 1884. године

Р.Б.	Место рођења
1.	Друга места у Кнежевини Србији
2.	Села у околини Крушевца
3.	Црна Гора и Херцеговина
4.	Хабзбуршка монархија (Аустроугарска)
5.	Косово и Метохија
6.	Македонија
7.	Јањина (грчким језиком говоре)
8.	Скадар

Извор: ДАС, ПК, Крушевачки округ, Крушевачки срез, варош Крушевац

²⁹ Никола Вучо, *Развој индустрије у Србији у XIX веку*, Београд 1981, 7-8; Петар Р. Трајковић, *Кроз историју Крушевца*, у: Уметничка топографија Крушевца, Нови Сад- Крушевац 1990, 120-121.

³⁰ М. Милошевић и др., *нав. дело*, 35. Б. Перуничкић, *нав. дело*, 804-805. Привремена окружна болница налазила се у подграђу Лазаревог града, у кући Илије Мугавчића, а затим је на предлог општине крушевачке и сагласношћу Министарства унутрашњих дела и Државног савета почела да се гради Окружна болница на „Пољани“, у то време месту ван града. Видети и: Буда Илић, *Историја Крушевца 1371-1941. године*, Крушевац 1971, 132.

³¹ М. Паларе, *нав. дело*, 155-156.

³² *Државопис Србије*, свеска IX, Београд 1879, 142-143.

Највећи број људи који су насељавали Крушевац у 19. веку био је пореклом из Старе Србије,³³ а на основу датог пописа становништва вароши Крушевца закључујемо да је у вароши живео највећи број становника досељен из околних села, вароши и места у Кнежевини Србији. Ту се спомињу као места рођења крушевачких становника околна села и места попут Јагодине, Крагујевца, али и Врања, Лесковца, Прокупља, Куршумлије.³⁴ Највећи број људи који живи у Крушевцу, а дошао је са простора данашње Северне Македоније и Грчке, били су механције, а неки од њих који су дошли из Јањине назначено је да им је матерњи грчки језик. Занимљиво је да су у попису наведени и људи рођени на простору тадашње Хабзбуршке монархије, касније Аустроугарске. Па је тако са простора данашње Војводине постојао одређен број људи, посебно чиновника, учитеља, али и људи са осталим занимањима. Поред тога, доста људи који су живели у Крушевцу крајем 19. века, рођено је на простору Херцеговине. Породице које су живеле у Крушевцу водиле су порекло у великом броју из Црне Горе. Одређен број породица у Крушевцу рођен је у Скадру, па је зато и наведен у табели.

Насељавања из Црне Горе у Србију била су актуелна током целокупног 19. века. Током прве владе кнеза Милоша Обреновића долазило је до насељавања породица из Црне Горе, које су касније одлучиле да напусте земљу и за то тражили дозволу незадовољни животом на новој земљи.³⁵ Насељавања из Црне Горе настављена су и наредних година. Па тако су 1848. године још четири породице из Црне Горе изразиле жељу да се настане на простору Крушевачког округа.³⁶ Насељавања црногорских породица настављена су и наредних деценија 19. века. Разлози су већином били сиромаштво или бекство од закона, а пре стицања независности бекства од турских зулума.³⁷ Поред тога, можемо навести као разлоге који су наводили становништво на исељавање из турских предела: ратове, боље изгледе за

³³ О томе видети: Урош Шешум, *Србија и Стара Србија 1804-1839*, Београд 2017, 243- 250; 262-265; 295-297.

³⁴ Видосава Стојанчевић, *Становништво и обичаји крушевачког краја у 19. веку (1833-1878)*, у: Крушевац кроз векове, Крушевац 1972, 157.

³⁵ Ђорђевић-Ђоко Д. Пејовић, *Исељавање Црногораца у XIX вијеку*, Подгорица 2003, 144. Тако су се 1839. године одселили из Крушевца 23 Црногорца, који се не могу „склонити овде остати, да им правитељство наше буде колико земље за одбелавање да, јер имаду још фамилије у Црној Гори и желе у отечеству свом живети“. Будимир Илић, *Историјски преглед до 1941*, у: Крушевачки крај јуче и дана I, Крушевац 1961, 153.

³⁶ Ђ.Д. Пејовић, *нав. дело*, 151.

³⁷ Исто, 421-423; 404;431; М. Јагодић, *нав. дело*, 26. У Крушевачком округу трајно се настанила 31 породица од оних које су 1863. године прешле у Кнежевину Србију да би презимиле. М. Јагодић, *нав. дело*, 152.

зараду, тражење државне службе, одлазак код боље ситуираних рођака – раније пребеглих у Србију, дезертирања из војске, због дугова, злочина и криминала, љубавних авантура и по позиву српских државних власти.³⁸

Повећање становништва вароши Крушевца и Крушевачког округа од ослобођења и припајања Кнежевине Србији 1833. године и током 19. века последица је насељавања, посебно у периоду до Берлинског конгреса када је Крушевачки округ био погранична област. Са приливом новог становништва мењала се и структура занимања, али и проценат странаца и српског народа који је бежао од турског ропства, зулума, али и у потрази за бољим животом. Највећи број становника Крушевца пореклом је из Старе Србије и Црне Горе. Занимања становништва вароши Крушевца крајем 19. века доживљавала су промене због новог начина живота, утицаја из иностранства, већег броја људи и њихових потреба, али и појаве фабрика и почетака индустријализације.

Необјављени извори:

Државни Архив Србије, Главно казначејство, Конкшкрипциони протокол, Крушевачки округ, Крушевачки срез, 1837. година, ролна бр. 30.

Државни архив Србије, Пописне књиге, Крушевачки округ, Крушевачки срез, Варош Крушевац, 1885. година, ролна 68.

Објављени извори:

Државопис Србије, свеска I, Београд 1863.

Државопис Србије, свеска XII, Београд 1883.

Државопис Србије, свеска IX, Београд 1879.

Државопис Србије, свеска XVI, Попис људства у Краљевини Србији 1884. године, Београд 1889.

Перунички Бранко, *Крушевац у једном веку 1815-1915*, Крушевац 1971.

Литература:

Вељковић Миодраг, *Привредни преглед*, Крушевачки крај јуче и данас I, Крушевац 1961, 181-241.

Вучо Никола, *Развој индустрије у Србији у XIX веку*, Београд 1981.

Илић Буда, *Историја Крушевца 1371-1941. године*, Крушевац 1971.

Исти, *Историјски преглед до 1941*, у: Крушевачки крај јуче и данас I, Крушевац 1961, 81-178.

Јагодић Милош, *Насељавање Кнежевине Србије 1861-1880*, Београд 2004.

---

³⁸ Владимир Стојанчевић, *Кнез Милош и Источна Србија*, 164.

- Љушић Радош, *Кнежевина Србија 1830-1839*, Београд 2004.
- Мијатовић М. Станоје, *Занати и еснафи у Расини*, репринт издање књиге из 1928. године, приредио мр Слободан Симоновић, Крушевац, 2007.
- Милићевић Ђ. Милан, *Кнежевина Србија II*, Београд 1876.
- Милошевић Милан, Панић Бојан, Филиповић Ана, *Историја Крушевца током шест и по векова, са одабраним историјским изворима*, Крушевац, 2021.
- Паларе Мајкл, *Балканске привреде око 1800. до 1914. године, Еволуција без развоја*, Београд 2010.
- Пејовић Д. Ђорђије-Ђоко, *Исељавање Црногораца у XIX вијеку*, Подгорица 2003.
- Стојанчевић Видосава, *Етничке и културне карактеристике Крушевца и крушевачких приградских насеља 1833-1983. године*, у: Крушевачки зборник, књ. 1, Крушевац 1984, 291-323
- Иста, *Становништво и обичаји крушевачког краја у 19. веку (1833-1878)*, у: Крушевац кроз векове, Крушевац 1972, 143-166.
- Стојанчевић Владимир, *Кнез Милош и Источна Србија 1833-1838*, Београд 1957.
- Трајковић Р. Петар, *Кроз историју Крушевца*, у: Уметничка топографија Крушевца, Нови Сад- Крушевац 1990, 37-146.
- Цвијетић Лепосава, *Попис становништва и имовине у Србији 1834. године*, Мешовита грађа (Miscellanea), књ.13, Београд 1984, 9-118.
- Шешум Урош, *Насељавње Крушевца 1832-1839*, у: Капија Поморавља у духовној историји српског народа, Својново-Крушевац 2017, 113-118.
- Исти, *Србија и Стара Србија 1804-1839*, Београд 2017.

Summary

Miroslav Pešić, Bojan Panić

OCCUPATIONS AND ORIGIN OF THE POPULATION OF CITY KRUSEVAC ACCORDING TO THE CENSUS FROM 1884

The paper reviews the growth in the number of residents and homes in the town of Krusevac in the period after liberation from the Turks until the 1980s. The main part of the paper contains tabulated occupations and birthplaces of residents of Krusevac based on the population census of 1884. Since the census of the town of Krusevac from 1884 has not been fully preserved in the State Archives of Serbia, the tables do not show the number of people engaged in a certain occupation or the number of people born outside the Principality/Kingdom of Serbia, but rather a list of occupations and origins shown according to the frequency of occurrence. The paper is written on the basis of unpublished and published sources and relevant literature.